

PETER JACKSON, *The Delhi Sultanate A Political and Military History*, Cambridge University Press, Cambridge 1999, XX+367 s.

Delhi Sultanlığı (1206-1526), Türkler tarafından kurulan ve gerek İslâm dininin gerekse Türk-İslâm kültür ve medeniyetinin yayılmasında birinci derecede rol oynayarak Ortaçağ Hindistanı'na âdetâ damgasını vuran bir devlettir. Kuruluşundan 1414 yılına kadar Delhi Sultanlığı'nı Türk kökenli hânedanlar (Muizziler, Halaciler, Tuğluklular) idare ettiler. Bu dönem aynı zamanda bütün Asya kıtasını kasıp kavuran Moğol istilâsının yaşandığı yıllara rastlar. Türk idareciler Hindistan'da kurdukları bu devleti, içte yaşanan hânedan kavgalarına ve isyanlara rağmen gitgide artan Moğol tecavüzlerine karşı takip ettikleri akıllıca politikalarla korumaları yanında, XIV. yüzyıl başlarında Hindistan gibi çok geniş bir ülkeyi tek elden yönetilen merkezî bir devlet hâline getirebilmişlerdi. Ayrıca Horasan, Mâverâünnehir, İran ve Irak gibi yerlerde Moğollar'ın yaptığı zulümden kaçıp kurtulan ve kидeler hâlinde Hindistan'a sığınan bilginler ve din adamlarının sâyesinde Delhi Türk Sultanlığı devresi (1206-1414), kültürel bakımdan da oldukça parlak bir dönem olmuştur.

Kaynaklar ve araştırma eserleri açısından çok bâkir olmasına karşılık ülkemizde Delhi Sultanlığı tarihi alanında yapılan yayın ve araştırmalar ne yazık ki, yetersiz denecek kadar az sayıdadır. Oysa hem batılı hem de Hindistan ve Pakistanlı araştırmacılar, konuya gereken ilgiyi göstermişler ve daha XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Delhi Sultanlığı ile ilgili kaynakların neşir ve çevirilerini yapmaya başlamışlar ve günümüze gelinceye kadar bu alanda yüzlerce ilmi kitap, makale, bildiri vb. çalışmalar meydana getirmişlerdir. Bu çalışmalara her geçen gün bir yenisinin daha eklendiği görülmektedir. Tanıtıma çalışacağımız Peter Jackson'un kitabı da Delhi Sultanlığı hakkında yapılmış en yeni eserlerden biridir.

Yazar, Önsöz (s. XIII-XV)'de eserinin kuruluşundan Delhi Sultanlığı'nın Hindistan yarımadasının tek hâkimi bulunduğu 200 yıllık siyasî ve askerî tarihini konu aldığını açıklamakta ve kitabının tertibi hakkında kısaca bilgi vermektedir. Eserde *Encyclopaedia of Islam*'ın transkripsiyon usulleri birkaç istisnâ dışında esas alınmıştır (s. XVI). Daha sonra eserin oluşumunda faydalanılan eserlerin Kısaltma listesi-Abreviations (s. XVII-XX) verilmektedir.

Eser iki ana kısma ayrılmış olup 15 bölümden meydana gelmektedir. I. kısım-Part I (s. 1-147) "Thirteenth Century-Onüçüncü Yüzyıl" başlığını taşır ve ilk 7 bölümü içine alır. "The Background-Giriş" adını taşıyan I. Bölüm-Chapter I (s. 3-22) Müslüman Araplar'ın Hindistan'ın kuzeyinde yer alan Sind bölgesini fethetmeleri, Gazneliler ve Gurlular'ın Hindistan'a karşı yürüttükleri fetih siyasetleri ve son olarak da Gurlular'ın kuzey Hindistan'ı zaptetmelerinde rol oynayan başlıca faktörler üzerinde durulmaktadır.

II. Bölüm-Chapter II (s. 24-43) "From Ghurid province to Delhi Sultanate-Gurlu eyâletinden Delhi Sultanlığı'na" adını taşımaktadır. Burada Gurlu idarî sistemi ve Hindistan'da bu sistemin kuruluşu, Gurlular'ın zaafılamasıyla birlikte Hindistan'da Müslüman hâkimiyetinin başlaması olarak ortaya çıkışı, Hârezmşâhlar ve daha sonra Moğollar'ın Sind ve Pencab'ı istilâ etmeleri, Delhi Sultanı İltutmüş'un rakipleri Gazne hâkimi Tâceddîn Yıldız ve Multân ve Uça hâkimi Nâsreddîn Kabaçe'yi mağlup ederek Müslüman-Hindistan'ı tek idare altında toplaması, İltutmüş'un kuzey Hindistan'da birliği kurmada başarılı olmasının nedenleri ve İltutmüş devrinde Moğol istilâsı üzerine Hindistan'a göç eden emirler hakkında bilgi verilmektedir. Yazar bu bölümde ayrıca Delhi Sultanlığı'nın kuruluşu için Cûzcânî'nin verdiği 18 Zilkâde 602 (26

Haziran 1206) tarihinin olayların kronolojik seyrine uymadığını ve Kutbeddîn Aybeg'in şimdiye kadar sultan unvanlı bir sikkesinin ortaya çıkmadığını delil göstererek, devletin resmen 605 (1208-1209)'da kurulmuş olması gerektiğini belirtmektedir (s. 28).

"Sultans and sources-Sultanlar ve kaynaklar" adlı III. Bölüm-Chapter III (s. 44-60)'de Muizziler (1206-1290) devrinin tarih kaynakları ve yazarları tanıtılmaktadır. Başta Cüzcânî'nin *Ta-bakât-ı Nâsırî*'si olmak üzere Emîr Husrev Dihlevî'nin *Kırânû's-Sa'deyn*, *Miftâhu'l-fütûh* adlı tarihi mesnevileri yanında dîvânlarının, Ziyâeddîn Berenî'nin *Târih-i Firûzşâhi*, Abdullah İsamî'nin *Fütûhu's-selâûn* ve Yahya b. Ahmed Sirhindî'nin *Târih-i Mûbârekşâhi* adlı eserlerinin Delhi Sultanlığı tarihi bakımından verdiği bilgiler ve önemleri açıklanmaktadır. Bundan sonra ayrı bir başlık altında hükümdar ve hânedana bağlılığın ne gibi şartlar altında devam ettiği ve otoriteye karşı isyanların ne zaman olduğu sorgulanmaktadır (s. 55-60).

Eserin "Turks, Tâjiks and Khalaj-Türkler, Tâcıklar ve Halaç" başlıklı IV. Bölümü-Chapter IV (s. 61-85), yazarın *Journal of Royal Asiatic Society* (1990)'de yayımlanan "The Mamlûk institution in early Muslim India" adlı makalesinin genişletilmiş şeklidir. Burada Delhi Sultanlığı'ndaki memlûk (gulâm) sistemi, askerî teşkilâtta memlûklerin yeri ve önemi, Sultan İltutmuş'un Çihilgâniler denilen 40 Türk kölesinin onun ölümünden sonra sultanlığın idaresinde yarattıkları problemler ve bu gulâmlardan biri olan Balaban'ın rakipleri olan diğer Şemsi emîr ve meliklerini ortadan kaldırıp idareyi ele geçirmesi, Sultan Gıyâseddîn Balaban'ın memlûk kökenli emîr ve melikleri ve bunların devlet idaresindeki rolleri açıklandıktan sonra 1290 yılında Halacîler de denilen Halaç Türkleri'nin Delhi Sultanlığı'nda aslen gulâm veya gulâmların soyundan gelen Muizziler sülâlesine son verip idareyi bir darbeyle ele geçirmelerinden bahsedilmektedir.

V. Bölüm-Chapter V (s. 86-102) "The centre and the provinces-Başkent ve eyâletler" başlığını taşır ve Sultan İltutmuş'tan sonra devlet idaresinin bozulması, eyalet vâlilerinin sık sık isyan emelleri, iktâ' sistemi ve eyâlet idaresi konuları hakkında geniş bilgi ihtivâ eder.

Daha sonraki "The Mongol threat-Moğol tehdidi" adını taşıyan VI. Bölüm-Chapter VI (s. 103-122)'de Moğollar'ın Hindistan'ı ele geçirme plânları ve 1223-1291 yılları arasında Hindistan'a yaptıkları başlıca akınlar ve Delhi sultanlarının Moğollar'a karşı takip ettikleri siyaset incelenmektedir. 1241'de Lâhor ve 1246'da Uça üzerine gerçekleştirilen Moğol akınlarının Delhi Sultanlığı'nı zor durumda bırakması, 1250 yılından sonra Moğol Devleti'nin hanlıklara ayrılmasıyla sultanlık için tehlikenin geçici bir süre için ortadan kalkması, 1257'de İlhanlılar'ın Multan'ı ele geçirmesiyle gerilimin tekrar artması ve Gıyâseddîn Balaban'ın saltanat nâibliği ve sultanlığı dönemlerinde Moğollar'a karşı izlediği etkin siyasetin sonucunda Moğol tehlikesinin önemli ölçüde bertaraf edilmesi ve son olarak ise adlarını başlarında bulunan Coçi'nin bir kumandanı olan Negüder'den alan Negüderîler'in Afganistan'a gelmeleri bölgede hâkimiyet kurmak isteyen Kertler, İlhanlılar ve Çağataylılar ile münasebetleri bu bölümde üzerinde durulan konular arasında yer almaktadır.

"Raid, conquest and settlement-Akın, fetih ve iskân" adlı VII. Bölüm-Chapter VII (s. 123-147)'de, XIII. yüzyılda Delhi Sultanlarının Hindistan ricalarına karşı yürüttükleri fetih politikası ile Sumralar, Catlar, Mendâharlar, Kokarlar ve Mevâslar gibi yerli Hindû kabilelerinin dirençlerinin kırılmasına yönelik faaliyetleri ele alınmaktadır. Hindûlar'ın elindeki Racastan, Sivalik, Düâb, Eved, Bengal, Bundelkend ve Mâlva bölgelerinin zaptedilmesi ayrı başlıklar altında anlatılmakta ve son olarak da yeni fetihler sonrasında ülkenin genel durumu açıklanmaktadır.

Eserin ikinci kısmı-Part II (s. 149-320) "Zenith of the Sultanate-Sultanlığın Doruğu" adını taşır ve müteakip sekiz bölümü içine alır. "Sultans, saints and sources-Sultanlar, evliyâlar ve kaynaklar" başlıklı VIII. Bölüm-Chapter VIII (s. 151-170)'de Halaçî (1290-1320) ve Tuğluklu (1320-1388) hânedanları hakkında bilgi veren tarih kaynakları tanıtılmakta, özellik ve önemleri belir-

ılmektedir. Bunun yanı sıra Halacı ve Tuğluklu sülâleleri zamanında yaşayan şeyh ve sülâfler ve bunların hükümdarlarla olan münasebetlerinin tarih kaynaklarına yansımaları açıklanmaktadır.

"The Khalji and Tughluqid nobility-Halacı ve Tuğluklu ümerâsı" adlı IX. Bölüm-Chapter IX (s. 171-192), Alâeddîn Muhammed Halacı (1296-1316)'nin tahta çıkışından itibaren devlet kademelerine yaptığı tayinler sonucu ortaya çıkan yeni bir seçkin (élite) tabakayı oluşturan hân, melik ve emirler Gıyâseddîn Tuğluk'un Halaciler'e son vererek iktidarı elde eden Hindü asıllı bir köle olan Nâsireddîn Husrev Hân ile mücadelesinde ve onu mağlup etmesinde rol oynayan emir ve melikler, Muhammed b. Tuğluk (1325-1351) ve Firûz-Şâh Tuğluk (1351-1388) devirlerinde devlet idaresinde görev yapan meşhur emirler, melikler tanıtılmakta ve ne gibi memuri-yetlerde buldukları ve nüfuzları açıklandıktan sonra emirlerin görevlerinin babadan oğula geçmesi ve devamlılığı üzerinde durulmaktadır.

X. Bölüm-Chapter X (s. 193-216) "An age of conquest-Bir fetih çağı" başlığını taşıyor ve kuvey Hindistan'da XIV. yüzyıl başlarına kadar henüz tam anlamıyla Müslüman idaresi altına alınmamış olan Gucerat, Racastan, Mâlva, Düâb, Eved bölgelerinde hüküm süren rascalıkların kesin olarak Delhi Sultanlığı topraklarına katılmasını ve Narbada nehrinin ötesinde kalan Dekken, Telingana, Kampila bölgelerinin ve nihâyet güney Hindistan'ın Dvarasamudra ve Ma'ber rascalıklarının fethedilmek suretiyle Delhi Sultanlığı'na tâbi hâle getirilmesini konu alır. Burada son olarak Delhi sultanlarının yürüttükleri fetih politikasının hedefleri ve sonuçları açıklanmakta ve bütün Hindistan'ın fethinde asıl etkili faktör olan Müslüman Türkler'in askerî üstünlüklerinden bahsedilmektedir.

Eserin XI. Bölümü-Chapter XI (s. 217-237)'nin konusunu "Chaghadayid invasions-Çağataylı akınları" teşkil etmektedir. Bu bölümde Çağatay Moğolları'nın hükümdarları Duva Hân'dan itibaren izledikleri doğu Afganistan'a yayılma siyasetleri ve 1298-1308 yılları arasında Hindistan'ı istilâ etmek amacıyla düzenledikleri akınlar açıklanmaktadır. Bunlar arasında Kutluğ Hâce (Hoca) ve Taragay (Turgay) adındaki Moğol kumandanların yönettikleri ve başkent Delhi'nin bir süre Moğol ablukasında kaldığı, Delhi Sultanlığını gerçekten çok güç duruma sokan iki önemli akın bir dönüm noktası olmuştur. Devrin hükümdarı Alâeddîn Halacı bu akınlardan hemen sonra Moğollar ile lâykıyla mücadele edilmesi maksadıyla bir dizi ekonomik, askerî ve idarî düzenleme yapmış ve bu sayede 1305-1308 arasında Hindistan'a yaptıkları akınlarda Moğollar hep mağlup edilmişlerdi. Sultan Muhammed b. Tuğluk'un Çağatay Moğolları ile olan münasebetleri de bu bölümde işlenen konular arasında yer almaktadır. Yazar burada son olarak "Plunder or conquest-Yağma mı yoksa fetih mi?" başlığı altında Moğollar'ın Hindistan'a yapıları akınların amaçlarını sorgulamakta ve Moğol akınlarının para ve mal elde etmek için yapılmış tipik yağma hareketleri olduğu sonucuna varmaktadır.

XII. Bölüm-Chapter XII (s. 238-254)'ün adı "The military, the economy and administrative reform-Ordu, ekonomi ve idarî reform" dur. Bu bölümde ordunun yapısı ve durumu, vergilendirme sistemi ve hububat tedârîki, fiyat kontrolü (narh), Alâeddîn Halacı'nın getirdiği yeni düzenlemelerin hedefleri ve sonuçları, daha sonra tahta geçen oğlu Kutbeddîn Mübârek-Şâh (1316-1320)'in Alâeddîn'in koyduğu kuralları bir kenara bırakması ve Gıyâseddîn Tuğluk (1320-1325)'ün devleti eski gücüne kavuşturmak için uyguladığı zirâi ve iktisâdî tedbirler ele alınmakta ve ülke sınırlarının genişlemesiyle birlikte devletin malî gelirlerinde meydana gelen artış kaynaklarının verdiği rakamlara dayanılarak açıklanmaktadır. Yazar bu bölümde son olarak "Changing propiorities-Değişen öncelikler" (s. 253-254) başlığı altında, Delhi Sultanlığı'nı kuveyden tehdit eden Moğol tehlikesinin bertaraf edilmesine öncelik tanındığı ve ancak bu problemin ortadan kalkmasıyla sultanlık siyasetinde öncelik sırasının Hindistan'daki feyhilere tanı-nabildiği ortaya konulmaktadır.

"*Stupor mundi* : the reign of Muhammad b. Tughluq-Fetret devri : Muhammed b. Tuğluk-'un saltanatı" adını taşıyan XIII. Bölüm-Chapter XIII (s. 255-277)'ün tamamı Sultan Muhammed b. Tuğluk (1325-1351) döneminin başlıca siyasî gelişmelerine ayrılmıştır. Burada Gıyâsed-din Tuğluk'un taraftarı olan emîr ve meliklerin Muhammed b. Tuğluk'a karşı muhalefeleri ve çıkardıkları isyanlar, Muhammed b. Tuğluk'un Devletâbâd (Devagiri) şehrini ülkenin yeni merkezi seçip ileri gelenleri ve halkı oraya göçe zorlamasının olumsuz sonuçları, Delhi'nin güneydoğusunda Muhammed b. Tuğluk tarafından Âdilâbâd adı verilen yeni bir kale yaptırılması, Muhammed b. Tuğluk'un ordunun birçok kayıp vermesine sebep olan Karaçil seferi, basılan düşük arızlı paraların ülke ekonomisine zararları üzerinde kısaca duruluyor. Daha sonra Muhammed b. Tuğluk'un gerçekleştiremediği hayallerinden biri olan Horasan ve Mâverâünnehr'i fethetme projesi ile Moğollar ile olan münasebetleri açıklandıktan sonra vergileri aşırı ölçüde arttırılan Düâb bölgesi çiftçilerinin ayaklanması, devletin askeri gücünün zayıflaması, Muhammed b. Tuğluk'un izlediği yanlış politikalar Ma'ber, Bengal ve Telingana gibi eyaletlerde büyük isyanların çıkmasına ve birçok eyaletin merkezi idareden kopma noktasına gelmesi, bu arada Muhammed b. Tuğluk'un Mısır'daki Abbâsî halifeleriyle ilişkileri ve son olarak da Dekken'de Aziz Hammâr'ın ve Gucerat'ta Tagî'nin çıkarttığı isyanlar ele alınmaktadır.

XIV. Bölüm-Chapter XIV (s. 278-295) "Sultans and their Hindû subjects-Sultanlar ve onların Hindû tebaları" başlığını taşımaktadır. Bu bölümde Delhi sultanlarının hizmetinde çalışan Hindû asıllı emîrler, gulâmlar ve diğer memurlar, Hindûlar'ın zımmîlik statüleri ve cizye vergisinin onlara tatbiki, Hindû dininin ve geleneklerinin uygulanması için Delhi sultanları tarafından ne ölçüde bir serbestlik tanıdığı ve Müslüman-Hindû ilişkileri çağdaş kaynakların verdiği bilgiler ışığında incelenmektedir. Ayrıca yazar burada Delhi sultanlarının Hindûlar'a karşı tavırlarını açıklarken sözcüleri, Muhammed b. Tuğluk'un Hindûlar'a karşı oldukça müsâmahalı davranması ve onlara gösterdiği ilgiye karşılık halefi Firûz-Şâh Tuğluk (1351-1388)'un tam aksine Hindûlar ve Brahmanlar'a karşı sert ve taviz vermez tutumu arasındaki tezada dikkat çekmekle birlikte Delhi Türk sultanlarının genel olarak, Hindû dini ve Hindûluk probleminde "put kırıcı bir kutsal savaş anlayışıyla değil, hoşgörüyü yaklaştıkları" sonucuna varmaktadır (s. 295).

Eserin XV. ve son bölümü olan "Stasis and decline : Firûz Shâh and his successors-Duraklama ve çöküş: Firûz-Şâh ve halefleri" (s. 296-320)'nde, Firûz-Şâh Tuğluk'un elde kağan toprakları birleştirmek için yaptığı seferler, siyasî faaliyetleri, emîr ve melikler ile olan ilişkileri, ölümden sonra oğulları arasında yaşanan taht mücadelesinin yarattığı ilk iç savaş, Delhi Sultanlığı'na âit bazı yerlerin Hindûlar'ın eline geçmesi, Firûz-Şâh'ın soyundan gelenlerin sebep oldukları ikinci iç savaş, Delhi Sultanlığı'nın bu zayıf durumundan çok iyi yararlanan Timur'un 1398'de kuzey Hindistan'ı ve Delhi'yi istilâ etmesi, Delhi Türk Sultanlığı'nın hayatını sürdürülecek mâlî kaynakların yavaş yavaş ortadan kalkması ve ikinci iç savaş devresinde eyâlet idarecilerinin bağımsızlıklarını ilân etmeleriyle ortaya çıkan devletçikler ve son Tuğluklu hükümdarı Mahmud-Şâh'ın ölümüyle Delhi Sultanlığı'nda Türk idaresinin son bulması açıklanmaktadır.

"Epilogue (circa 1400-1526)-Sonsöz (1400-1526 arası)" de (s. 321-325) ise, Tuğluklular'dan sonra Delhi Sultanlığı'nda iktidarı ele geçiren Seyyidler (1414-1451) ve Lodiler (1451-1526) hânedanlarının tarihleri özetlenmiştir.

Yazar, şimdiki değin üzerinde durulmayan Delhi Türk Sultanlığı tarihinin bazı problemlerini, Appendices (Ekler) bölümünde ele almaktadır. Bunlar sırasıyla; Appendix I Jüzjâni's use of the word 'Turk'-Ek I Cüzçânî'nin 'Türk' kelimesini kullanışı (s. 326), Appendix II Qilich Khân Mas'ûd b. 'Alâ'al-Din Jâni-Ek II Kılıç Hân Mesûd b. Alâeddin Cânî (s. 327), Appendix III Qara'unas and Negüderis-Ek III Kara'unalar ve Negüderiler (s. 328), Appendix IV 'Ayn al-Mulk Multânî and 'Ayn al-Mulk Ibn Mâhrû-Ek IV Aynü'l-mülk Multânî ve Aynü'l-mülk İbn Mâhrû (s. 329), Appendix V The date of Ghiyâth al-Din Tughluq Shâh's death-Ek V Gıyâseddin Tuğluk-

Şâh'ın ölüm tarihi (s. 330-331) ve Appendix VI The Ancestry of Tughluq Sh_h II-Ek VI II. Tuğluk-Şâh'ın soyu (s. 332)'dur.

Bundan sonra Delhi Türk sultanları yani Muizzî, Halacî ve Tuğluklu hânedanlarının soy kütükleri (s. 333-335), kitapta geçen bazı terimlerin İngilizce karşılıklarının verildiği Glossary-Sözlük (s. 336-338), faydalanılan kaynaklar, epigrafik ve nümizmatik materyale dâir eserler ve araştırmaların ayrı başlıklar altında künyelerinin verildiği Select bibliography-Seçilmiş bibliyografya (s. 339-350) yer almaktadır. Eserin sonunda ise şahıs, yer, müessese adlarını ve terimleri içine alan analitik bir İndeks (s. 351-367) bulunmaktadır. Bunlara ilâve olarak eserin sayfaları arasında yer alan 7 adet haritada şimdîye kadar Delhi Sultanlığı ve Hindistan'ın İslâmî devir tarihiyle ilgili eserlerde gösterilmeyen birçok yerleşim biriminin gösterilmiş olması da dikkati çekmektedir.

Fakat yazarın bir Türk devleti olan Bâbürlüler için "Moğol İmparatorluğu (Mughal Empire)" (s. 324) ve bu devletin kurucusu Bâbür için "Mughal conqueror (Moğol fâtilh) (s. 18) tâbirlerinin kullanması, bu alanda daha önce çalışmalar yapan çok sayıda yabancı araştırmacının yaptığı belirgin hatanın bu eserde de tekrarlandığını göstermektedir. Ayrıca Glossary-Sözlük'te Delhi Sultanlığı'nda görevi sultanın huzurunda düzenlenen tören ve toplantılarda protokolü düzenlemek olan emîr-i hâcib için verilen "military chamberlain (askerî başmâbeynci)"; suçlu oldukları iddia edilen yüksek devlet memurlarını, emîrleri ve melikleri tevkif etmek ve mahkemeye çıkarılmalarını sağlamaktan sorumlu olan emîr-i dâd (dâdbeg) için verilen "military justiciar (yüksek askerî yargıç)" karşılıkları bu memurları tanımlamaktan uzaktır (s. 336). Yine Glossary-Sözlük'te ser-candâr, ser-silâhdâr, ser-çetrdâr şeklinde olması gereken görevlilerin adları ser-i candâr, ser-i silâhdâr, ser-i çetrdâr olarak geçmektedir (s. 337).

Bununla birlikte Jackson'un eseri Delhi Türk Sultanlığı ile ilgili bütün kaynaklar ve birçok araştırma eseri incelenerek tüüzlikle hazırlanmış olup, bu alanda daha önce yapılmış çalışmalardan farklı bir plân dâhilinde Delhi Türk Sultanlığı'nın siyasî tarihi yanısıra askerî, sosyal ve ekonomik tarihini de bir bütün olarak ortaya koymaktadır. Eserin dilimize kazandırılmasının faydalı olacağı ve ülkemizde yayın sayısının az olduğu tarihimizin bu devresi için önemli bir boşluğu dolduracağı düşüncesindeyiz.

S. HALUK KORTEK

